

СЛИКА ЛЕКТОРАТА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК У ОНЛАЈН-МЕДИЈИМА

Конвенционални лекторати српскога језика, организовани на основу уговора између надлежних државних институција, представљају врсту легитимације нашег језика и наше културе у свету. Како је стање лектората у славистичким центрима, након распада заједничке државе, веома неповољно, а ниједна државна установа нема потпуне податке о њима, предмет овога рада је анализа медијских чланака са циљем стварања шире слике о њиховом статусу на европском континенту. У раду је коришћена дескриптивна метода и метода теоријске анализе са техником анализе садржаја. Истраживање је спроведено крајем августа 2022. године. Анализа медијских текстова пружила нам је јасну слику о статусу и начину функционисања лектората за српски језик на европском континенту. У њима су садржани фактографски подаци о отварању, функционисању и, нажалост, гашењу лектората. Иако настава српског као страног језика у иностранству представља делатност од изузетног друштвеног, образовног, политичког и економског значаја за нашу земљу, забележени подаци нам говоре о променљивом интересовању државних органа према лекторатима за српски језик. Наиме, садржина новинских текстова указује на постојање три етапе у развоју лектората: прва етапа се односи на период седамдесетих и осамдесетих година, када се захваљујући деловању Завода за међународну културну, просветну и техничку сарадњу отвара велики број лектората широм света; друга етапа, која започиње распадом заједничке државе, указује на многобројна нерешена питања и проблеме који условљавају губитак интереса за лекторате, због чега је велики број угашен или преименован, док се трећа етапа повезује са периодом након 2017. године, када се, након извршеног притиска стручне јавности, предузимају неколике активности за побољшање њиховог статуса.

Кључне речи: Република Србија, српски језик, лекторат, лектор, медијска слика

Увод

Настава српског језика као страног почиње се развијати у годинама након Другог светског рата, захваљујући економско-политичком „отварању” југословенске државе ка многобројним земљама Европе, Африке, Азије и

¹ aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

Америке. Наше власти су са великим бројем држава успоставиле билатералне односе, који су подразумевали сарадњу у области привреде, енергетике, здравства, културе и образовања. Сачињени уговори омогућавали су миграције становништва из наше земље у страну, односно долазак већег броја странаца у нашу земљу, чиме су се створили идеални услови за реализацију часова за странце. Наум Димитријевић (1984: 35) као интересенте за наставу (тада) српскохрватског као страног језика издваја: 1. стране студенте у Југославији, 2. странце који српскохрватски језик уче у својој земљи – пословне људе, дипломате и др., 3. студенте који изучавају српскохрватски језик као страни у својој земљи, 4. потомке наших иселјеника у страним земљама и 5. припаднике националних мањина у Југославији.² „Дакле, као ученици српског језика појављују се странци свих узраста и социјалних група – средњошколци (будући студенти у Републици Србији), студенти на размени, дипломате, пословни људи, домаћице, родбина странаца који живе у Србији, лингвисти, заљубљеници у српску кухињу, културу и историју итд.” (Новаковић, 2022а: 57).

Осим на југословенском тлу, српски језик се почео изучавати и у већем броју иностраних центара – „постоје неспорни подаци да је на бројним катедрама био на другом месту, одмах иза руског језика, који је с правом имао примат” (Брборић, 2018: 22). Весна Крајишник (2014: 221–222) бележи да су постојала три модалитета изучавања српског као страног језика у иностранству: 1. конвенцијски лекторати организовани на основу уговора између надлежних државних институција, 2. настава српског језика у оквиру славистичких или других хуманистичких студија и 3. студијска настава српског језика у оквиру студија славистике. Иако је српски језик увек припадао групи „малих језика”, Бланка Банаух Бјелановић (2007: 244) бележи да почетком двехиљадитих „око 10.000 студената широм света студира српски језик било као главни било као изборни предмет” у преко тридесет земаља. Нажалост, и поред великог интересовања које влада за нашим језиком, постоји и низ проблема који су се појавили након ратних сукоба на простору бивше Југославије. Стварањем политичких језика (пре свега хрватског, па и бошњачког и црногорског) почиње се мењати слика о лекторатима на иностраним универзитетима – многи су преименовани (у лекторате за хрватски језик), неки су угашени, а и они који су остали суочавају се са великим бројем проблема (небрига надлежних установа,³ недостатак нас-

² Александар Новаковић у свом уџбенику бележи да „из датог пописа примећујемо да на тадашњем нивоу развоја методике наставе српског као страног језика није постојала свест о методици наставе српског као завичајног, односно методици наставе српског као нематерњег језика” (Новаковић, 2022а: 57).

³ Бошко Сувајџић (2018) сагледава стручно-академску улогу Међународног славистичког центра у развијању српских лектората у иностранству, која се огледа у: организовању међународних научних скупова, семинара српског језика за младе филологе, студенте српског језика у иностранству; курсу за усавршавање лектора за докторанде, младе

тавних средстава, нерегулисано питање плаћања лектора и сл.), опстајући захваљујући ентузијазму ангажованих лектора.

Методологија истраживања

Предмет и циљ истраживања

Статус матерњег језика у границама и ван граница једне државе најбољи је показатељ њеног економско-политичког и културно-просветног развоја. Нажалост, иако имају важно место у промоцији културних, националних и верских обележја, велики број наслеђених проблема (из заједничке државе) утицао је да Република Србија изгуби из вида значај лектората за изучавање српског језика ван својих граница. „Стање лектората српског језика у славистичким центрима је веома неповољно” (Брборић, 2018: 29). Притом, „ниједна државна установа нема цјеловите податке ни о броју ни о дистрибуцији лектората српског језика” (Крајишник, 2014: 219). С обзиром на чињеницу да се будућност постојећих лектората темељи на правовременој интервенцији надлежних државних органа, постоји реална потреба да се сачини преглед свих лектората и места на којима се српски језик може изучавати.⁴ Методичари наставе и наставници-практичари своју пажњу су током претходних петнаестак година посветили проучавању статуса лектората српског језика у Европи и свету, бележећи све релевантне чињенице о њиховом раду и начину функционисања, што данас представља драгоцен податак о кретању њиховог броја након распада заједничке државе: Иванова, 1997; Зенчук, 2002; Бањанин, 2007; Бечева, 2007; Банаух-Бјелановић, 2007; Георгини и сар., 2007; Карасињски, Савицка, 2011; Плешковић, 2011; Николић, 2013; Ђорђевић, 2014; Крајишник, 2014; Брборић, 2018; Степанов, 2018; Лиз-Вјелгош, 2018; Богуславска, 2018; Вујовић, 2018; Новак, 2018; Седефчева, 2018; Стаменковић, 2018; Стојичић, 2018; Анђелковић, 2018; Ђорђевић, 2018; Стеблина, 2018; Стефановић, 2018; Бајић, 2020; Токнер Глова, Булов, 2020; Томић, 2020; Екмечић, 2021. Паралелно са објављивањем научних радова публикован је одређени број медијских чланака у којима се износе најважније чињенице о начину њиховог функционисања и њиховом положају у Европи и свету. Стога је предмет овога рада анализа медијских чланака са циљем стварања шире слике о њиховом статусу на европском континенту.

Задаци истраживања

У складу са постављеним предметом и циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

научне истраживаче и лекторе српског језика; штампању језичких приручника, уџбеничке литературе, стручних публикација, научних зборника, библиографија и фототипских издања.

⁴ Вељко Брборић (2018: 29) сматра да „морамо прецизно утврдити постојеће стање, одредити наше приоритете и наћи најбоље начине да их решимо”.

1. Сагледати слику конвенционалних лектората у Европи на основу писања домаћих медија;
2. Упоредити објављене информације у медијима са чињеницама забележеним у научним радовима.

Методe и узорак истраживања

У складу са одређеним предметом, циљем и задацима истраживања у раду смо користили дескриптивну методу и методу теоријске анализе са техником анализе садржаја. Грађу за ово истраживање чинило је укупно 16 чланака на интернету у којима су се аутори бавили питањем функционисања лектората за српски језик на европском континенту. За одабир текстова на наведеним веб-сајтовима користили смо интегрисану могућност претраге садржаја према кључним речима: „лекторати српског језика” и „српски језик у иностранству”. Истраживање је реализовано крајем августа 2022. године, а сви подаци су дескриптивно објашњени и представљени помоћу графикана.

Медијска слика лектората за српски језик у Европи (и свету)

С обзиром на чињеницу да лекторати српског језика представљају важну карику у функционисању и репрезентацији спољне политике наше државе, медији имају важну улогу у обликовању слике која се предочава домаћој и светској јавности. Наиме, свака активност на пољу активирања или затварања лектората проналази своје место у текстовима дневних новина и портала доступних на интернету. Њихова анализа нам је показала да имају важну документарну улогу, јер нам омогућавају да створену слику о функционисању лектората употпунимо информацијама које су током година остале забележене у објављеним вестима и извештајима. Осим тога, примећујемо да се путем медија обликује својеврстан притисак заинтересоване (стручне) јавности на надлежне државне институције да предузму потребне кораке и активности у циљу поправљања статуса лектората у свету.

У свим анализираним чланцима предмет писања је лоше, па чак и „забрињавајуће стање лектората” (Т4 2013) у иностранству, о чему сликовито сведоче и више него упечатљиви наслови: „Због немара државе гасе се лекторати српског језика”, „Лекторати српског језика изумиру”, „Лекторати за српски језик у нестајању”, „На значајним славистичким катедрама без српског језика”, „Забрињавајуће стање наших лектората” и сл. Насловима описано стање лектората у потпуности се поклапа са мишљењем истакнутих српских лингвиста у вези са њиховом будућношћу. Тако Вељко Брборић (2018: 21) указује на то да је „будућност лектората српског језика на значајним славистичким катедрама посве неизвесна”, те да је „нужна хитна интервенција државе” у виду израде одговарајућих правилника и именовања

комисије за лекторате. Као главни узрок њиховог гашења истиче се небрига државе и њених институција, јер ниједна од њих није наследила обавезе (некадашњег) југословенског Завода за међународну, културну, техничку и просветну сарадњу,⁵ за чије се време „српскохрватски језик сматрао једним од приоритетних језика словенске групе (одмах после руског)”, због чега је лектората српског језика било у многим земљама широм света: Аустрији, Аустралији, Албанији, Белгији, Белорусији, Бугарској, Великој Британији, Грчкој, Данској, Индији, Италији, Јапану, Канади, Јужној Кореји, Кини, Литванији, Мађарској, Немачкој, Норвешкој, Пољској, Португалији, Румунији, Русији, Сједињеним Америчким Државама, Словачкој, Украјини, Француској⁶, Чешкој, Швајцарској, Шведској, Шпанији (Крајишник, 2014: 218–219). Нажалост, у недељнику *Време* остало је забележено да се „Министарство просвете и Министарство спољних послова не могу усагласити око надлежности над лекторатима” (Т2 2010), при чему се у причу укључује и трећа страна – факултети, који су „према новом Закону о образовању аутономни и имају право сами да закључују међународне споразуме о сарадњи” (Т2 2010). Статусом српског језика на иностраним славистичким катедрама нико се никада озбиљно није бавио, нити се зна ко би то требало да чини: „Података о стању лектората и њиховој опремљености нема, јер постоји константан проблем са базама података” (Т2 2010). Описујући игру *глувих телефона*, аутори медијских текстова показују несугласице на релацији Министарство спољних послова – Министарство просвете, описујући их сликовито као „међусобно жонглирање одговорношћу” (Т5 2017):

„Док Весна Фила објашњава да, према уговору о реципроцитету, Србија има право да пошаље у иностранство онолико лектора колико страних прими, али да за српски језик нема довољно интересовања те је у Србији тренутно преко 60 страних лектора, а у иностранству ради свега 29 наших, истраживање Министарства спољних послова показује нешто другачију ситуацију: амбасадори су често апеловали да се лектор ангажује због великог интересовања за српски језик, али Министарство просвете није ни одговорило на њихов захтев” (Т2 2010).

Као главни узрок „небриге” истиче се недостатак финансија. У тексту под називом „Држава и њен језик” Бошко Сувајџић истиче да је рад лектората несумњиво скуп, али да је још скупље њихово укидање:

„Лекторати су нека врста легитимације једне културе у свету. Они су незамењиви”, јер је „интерес сваког народа и сваке државе, ма колико она мала или велика била, [...] да има што снажније лекторате у светским центрима ради афирмисања сопствених културних вредности, свога језика, књижевности и културе, али и економских и државних интереса” (Т13 2020).

⁵ Весна Крајишник (2014: 218) бележи да је Завод започео са радом 1976. године.

⁶ Интересантно је да је „само у Француској на 11 универзитета радило 18 лектора” (Крајишник, 2014: 219).

Мишљење дели и Вељко Брборић, сматрајући да „нису то велики новци, и ако бисмо направили некакав тим лектора, а ми их већ имамо оспособљене”, ситуација би могла да буде далеко боља (Т9 2017). Поред несугласица међу министарствима и факултетима, није реткост да се слабљење лектората повезује и са „губљењем утицаја земаља бивше Југославије” (Т13 2020), као и са променом политичких интересовања.⁷ Уз то, није реткост да места лектора српског језика „преузимају професори хрватског, бошњачког и црногорског језика” (Т9 2017),⁸ јер смо били „под санкцијама, други су били наметљиви и офанзивни, па су лекторати српског језика постајали лекторати БХС језика, хрватског, црногорског⁹, а српски је остајао на маргини” (Т10 2017).¹⁰ „По нашим сазнањима, али и на основу проверљивих података, данас најбољи статус, када су посредни лекторати, има хрватски језик, српски је претрпео недопустиво смањање, док се бошњачки и црногорски полако боре за свој статус – негде у оквиру заједничке групације, а понегде и као самостални језици” (Брборић, 2018: 23). „На многим светским универзитетима српски језик се више не изучава, а колико је лектората угашено у последње две деценије нико не зна” (Т2 2010). Такво стање је утицало да се српски престао изучавати (или је пред гашењем) у Аустралији, Холандији, Норвешкој, Данској, Сједињеним Америчким Државама, Шпанији. Нажалост, приметно је да се број лектората током више од двадесет година знатно смањио: „Од 47 лектората српског језика у свету колико их је било 2000. године, данас их је остало десетак” (Т13 2020). Весна Крајишник (2014: 220) бележи да је Република Србија током 2000. године своје лекторате имала у четрнаест земаља (Немачкој, Великој Британији, Бугарској, Италији, Кина, Мађарска, Пољска, Румунија, Русија, Чешка, Словачка, Шпанија, Француска, Јужна Кореја), да би већ 2013. године броје земаља знатно смањен – свега девет (Бугарска, Кина, Мађарска, Пољска, Румунија, Словачка, Јужна Кореја, Белорусија, Украјина).¹¹ Питањем лектора-

⁷ Весна Крајишник (2017: 219) запажа да је у том тренутку дошло до својеврсног „терминолошког метежа”, што је резултирало преобликовањем „слике о лекторатима на иностраним универзитетима: неки универзитети задржавају лекторате српскохрватског, други се преоријентишу на хрватски језик, трећи на српски, а током времена велики број универзитета се одлучује на *компромисно решење* и успоставља нову језичку творевину – босанско-хрватско-српски (БХС) језик” (Крајишник, 2017: 219).

⁸ „Дешава се да [...] српски језик предаје лектор који није из Србије” (Т8 2015).

⁹ „У Барију је, тако, лекторат постао црногорски, а када изгубите лекторат тешко га је вратити” (Т4 2013).

¹⁰ „Поређења ради, Хрватска има око 60 лектората у свету, а Словенија више од 50” (Т10 2017).

¹¹ Осим конвенцијских лектората организованих на основу уговора између надлежних државних институција, српски језик се изучава и на лекторској настави у оквиру славистичких и других хуманистичких студија на иностраним универзитетима, односно на студијској настави српског језика, најчешће у оквиру студија славистике. Имајући у виду и два новопоменута модалитета изучава се у тридесет и пет земаља. „Највише институција

та „баве се делом у Министарству спољних послова, делом у Министарству просвете, делом се и универзитети тиме баве и свуда постоје сјајни појединци који раде тај посао, али без јасно одређеног тела које ће се бавити стандардима и њиховим спровођењем” (Т3 2013). У чланку „Због немара државе гасе се лекторати српског језика”, објављеном у децембру 2013. године, сагледава се позиција лектората српског језика на универзитетима широм Европе са напоменом да су из године у годину у све лошијем положају: „За разлику од времена СФРЈ, када се српскохрватски изучавао на факултетима од Финске до Шпаније, данас се као самостални језик изучава у само 12 градова” (Т3 2013), „што је укратко и резултат првог истраживања о садашњем стању изучавања српског језика у свету, које је обављено у оквиру Темпус пројекта о реформи студија страних језика у Србији (REFLESS) (Т5 2013). У истом тексту се наводи да је извршено раније најављено гашење лектората у шпанској Гранади, као и да се у Трсту смањио број година изучавања српског језика – са пет на једну (и то након одласка надлежне професорке). Уз наведено, бележи се да постоји негативан тренд смањења лектората у Италији и Француској,¹² јер постоје удвојени лекторати – хрватски и српски. На тај начин су, како је забележено у више текстова, изгубљени лекторати у Ђенови, Торину, Риму, Фиренци, Пескари, Падови, Милану и Напуљу (Италија)¹³, Лилу, Нансију и Марсеју (Француска)¹⁴ и Каунасу (Литванија). У новинским чланцима је забележено да „дуго немамо лектора у Москви” (Т4 2013), те да „нико није хтео да прихвати посао у Нижњем Новгороду [Русија] уз плату од 300 евра без плаћеног стана” (Т7 2014). Такође, у тексту „Забрињавајуће стање наших лектората: Немар гаси српски језик” забележено је гашење лектората у пољском граду Ополу (Т4 2013). Како можемо запазити из текстова, чак и тамо где још увек постоје, налазе се у незавидном положају: „Велики кабинет лектора за јужнословенске језике испуњен је словеначким и хрватским књигама, а тек на малом парчету зида стоји полица са неколико редова српских књига” (Т2 2010), односно „то поређење [са хрватским лекторатом] није нимало пријатно за нас, јер је хрватски лекторат неупоредиво боље снабдевен књигама и училма који су потребни за рад са студентима” (Т13 2020).

у којима се учи српски језик налази се у Немачкој – 23, у Италији 12, у Пољској 8 итд.” (Крајишник, 2017: 222).

¹² „Број лектората на којима се изучавао [српски језик] био је импозантан у Француској – на чак 11 универзитета (Т4 2017), док је „данас сведен на два универзитета, па и то са несигурном будућношћу” (Т10 2017).

¹³ Љиљана Бањанин (2007) бележи да су лекторати за српски језик постојали у: Падови, Риму, Напуљу, Трсту, Венецији, Удинама, Милану, Торину, Ђенови, Фиренци, Пескари и Барију.

¹⁴ „Као и у другим државама, и у Француској је дошло до тога да су лекторати за српскохрватски језик преобраћени у лекторат за српски и/или у лекторат за хрватски, што је зависило најпре, за време ратних година, од самог лектора који се затакао на датом месту, али и од опште политике која у том тренутку није била наклоњена Србији” (Стефановић, 2018: 138).

Осим питања небриге државних органа, у анализираним текстовима износе се запажања лектора у вези са проблемима са којима се сусрећу, јер су, нажалост, препуштени сами себи. Представљене информације у потпуности се поклапају са информацијама изнетим у научним радовима у којима су се истраживачи бавили питањем лектората. Весна Крајишник (2014) бележи да се лектори сусрећу са већим бројем проблема: 1) бирају се на годину дана (са могућношћу продужетка на још једну годину) без јасних критеријума и, врло често, без адекватног методичког и плотодидактичког образовања, 2) плаћају их (минимално) инострани универзитети (чак и недовољно за нормалан живот), наравно, без помоћи Републике Србије, 3) имају велики број часова и 4) недостају им наставни материјали. Тако, „лекторке за српски језик Ана Петров и Бојана Матић [...] живе од стипендије чешке Владе и од скромног хонорара са Масариковог универзитета” (Т2 2010); но када буду докторирале и престану да добију стипендију, неће моћи да се издржавају у Брну, те ће и лекторат престати да постоји. Многи лектори су одустали од рада, јер је држава укинула лекторски додатак (од 150 евра месечно), „који су лектори користили за допуњавање месечних расхода” (Т6 2013). Лектор Срђан Папић, запослен у Катовицама на Универзитету у Шлезизи, у својим изјавама истиче следеће: у први план ставља материјалну зависност лектората од средстава које искључиво добија од пољског универзитета:

„Ти сви универзитети дају лекторима најмање могуће плате, због тога што се подразумева да ће их подржати њихова земља. Ја не бих сад помињао конкретне земље из окружења, али та цифра коју оне издвајају иде од 300 до 1000 евра месечно. Дакле, то је оно што добијају додатно на ту плату. Ми, нажалост, ништа не добијамо и не само то: не иде нам ни стаж у Србији, нити социјално. Ја, рецимо, кад бих се разболео у Србији, морао бих да се лечим као пољски држављанин” (Т3 2013)¹⁵,

наглашавајући „да је наше Министарство просвете и науке очекивало да Пољска повећа плате нашим лекторима, док у сопственој земљи финансира 60 лектората” (Т10 2017), „а нема за тридесетак српских по свету” (Т4 2013). Истраживање Министарства просвете, забележено у недељнику *Време*, показује да „само незнатан број лектора финансира Србија, [док су] остали ангажовани вољом самог факултета да очува катедру српског језика, а нису ретки ни случајеви да наш језик предају страни филолози са славим знањем српског језика или чак историчари” (Т2 2010). Како би упутили апел државним органима да што хитније реагују, група лектора из Пољске и Мађарске је током 2014. године послала заједничко писмо министру просвете у којем

¹⁵ „Наше Министарство просвете практично финансира ширење страних култура по Србији, што није лоше, а наша промоција нестаје. Пољак који у Новом Саду ради као лектор пољског добија од српског министарства асистентску плату од 800 евра, а ја – 400. Притом, од наше државе не добијам ништа, а Пољак додатно од Пољске добија још неколико стотина” (Т4 2013).

су указали „на сада већ трагичну ситуацију у којој се налазе лекторати српског језика” (Т6 2013), као и на чињеницу да поред плате изостају и остали видови подршке – учбеници, стипендије и сл.

Професори Филолошког факултета Универзитета у Београду, који су најчешће саговорници аутора текстова, истичу важност лектората у иностранству и упућују позив Влади да озбиљније приступи решавању питања лектората, примећујући да њихов тренутни опстанак темељи на ентузијазму појединаца, а да за успешнију будућност „не треба да смишљамо нове моделе – довољно је да у потпуности прекопирамо словеначки” (Т10 2017). Бошко Сувајдић је указао на резултате *Истраживања српског језика на универзитетима у свету – актуелно стање* из 2009. године, које је показало разлоге за опадање и гашење лектората за српски језик у свету: „немогућност страних универзитета да обезбеде финансијска средства за извођење наставе, одсуство финансијске подршке из Србије, као и неадекватно реаговање надлежних органа из Србије у тренутку када је отворено питање даљег постојања лектората тзв. БХС на страним универзитетима” (Т13 2020). Професорка Рајна Драгићевић преноси своје утиске са боравка на иностраном универзитету: „Било је дирљиво слушати те младе, енергичне странце са колико љубави, бриге и поштовања говоре о српском народу и са колико ентузијазма приступају испитивању српске културне баштине”, питајући се „колико ћемо младих људи вољних да изучавају српски језик изгубити државном небригом” (Т2 2010). У вези са питањем броја студената у иностранству који би желели да студирају српски, професор Вељко Брборић сматра да „још увек постоји интересовање за српски језик и српску културу” (Т2 2010), те „верује да ће држава наћи некакав интерес и да каже да ли нам је интерес да имамо лекторате у Немачкој, Француској, Пољској, Русији или не” (Т9 2017).

Анализа медијских текстова нам је такође показала да су врло ретке вести у којима се пише о успостављању и задржавању лектората, јер „када се једном угаси неки лекторат српског језика, веома је тешко поново га успоставити” (Т13 2020).¹⁶ Срећом, у текстовима објављеним након 2017. године примећује се промена става Министарства просвете, науке и технолошког развоја и пише се о предузимању конкретних активности после много година: „Иако ситуација изгледа безнадежно, неке скорије изјаве министра културе и информисања Владана Вукосављевића говоре о томе да подржава озбиљнији приступ овом проблему”, при чему се истиче добар положај српског језика у „Бугарској, Румунији, Пољској и још понегде” (Т10 2017). Како би зауставила пропадање лектората српског језика, министарства културе, просвете и спољних послова формирала су радну групу, са представницима

¹⁶ Иако је слика лектората изгледала безнадежно током 2013. године, још тада се истичало повећано интересовање у Америци, „где се српски језик изучава у оквиру БХС језика на славистичким катедрама на великом броју универзитета” (Т4 2013).

Филолошког факултета Универзитета у Београду, за јачање мреже лектората (Т11 2017), а током 2018. године усвојен је *Закон о високом образовању* у коме је регулисано питање избора лектора у иностранству (Т12 2018). Видни напредак свакако је резултат заокрета надлежних државних институција и повећаног интересовања лингвиста за питање функционисања лектората српског језика. Говорећи о раду Међународног славистичког центра, Бошко Сувајџић (2018: 12) пописује активности које су директно утицале на побољшање статуса: 1) покретање *Курса за усавршавање лектора* у склопу Скупа слависта, 2) објављивање приручника за наставнике српског језика као страног проф. Весне Ломпар (*Српски с лакоћом: приручник за предаваче српског језика као страног*, 2017), 3) публикување хрестоматије књижевних текстова (*Српска читанка*, 2018), 4) израда *Упитника за лекторе српског језика на страним факултетима* и 5) реализација Скупа слависта у Андрићграду на тему „Српски језик у иностранству – као матерњи, као наследни и као страни”. Тако се у тексту „Држава и њен језик”, објављеном у недељнику *Време*, бележи да је током 2020. године завршен конкурс за лекторе на универзитетима Сапијенца у Риму, Ломоносов у Москви, Националном каподистријском универзитету у Атини и Филозофском факултету у Љубљани, као и да су сачувани лекторати у Италији (у Риму), Француској (на Сорбони и у Стразбуру), Немачкој (у Хамбургу) и Пољској (у Позњању), док се у Аустрији изучава босанско-хрватско-српски језик (Т13 2020). У најсвежијем тексту „Основан лекторат за српски језик у Љубљани” истиче се да је реч о првом лекторату српског језика који се отвара на период од четири године у Словенији, а који ће финансирати српска страна (Т15 2022; Т16 2022). Реч је о лекторату о чијем је отварању писано још 2013. године у *Вечерњим новостима*: „У Београду где имамо око 300 Словенаца, имамо лектора за словеначки, у Љубљани, где живи око 10.000 Срба немамо лектора за српски, већ наш језик у Љубљани предаје хрватски лектор” (Т4 2013). Уз Љубљану, најављено је и отварање нашег лектората у Тирани (Албанија) (Т14 2020). У најновијем (још увек необјављеном истраживању) Александар Новаковић (2022б) бележи да конвенционални лекторати српског језика постоје при 20 европских универзитета, односно у 12 европских земаља, што указује на незнатно побољшање њиховог статуса. Према резултатима наведеног истраживања, српски језик се изучава у следећим европским државама: Аустрији (Универзитет у Грацу), Бугарској (Великотрновски универзитет, Велико Трново), Грчкој (Национални каподистријски универзитет, Атина), Италији (Универзитет Сапијенца, Рим), Немачкој (Институт за славистику Универзитета у Хамбургу, Хамбург и Славистички институт Универзитета у Келну, Келн), Пољској (Јагелонски универзитет, Краков; Универзитет „Адам Мицкијевић”, Познањ; Универзитет у Варшави, Варшава), Румунији (Западни универзитет у Темишвару, Темишвар), Русији (Санктпетербуршки државни универзитет, Санкт Петербург; Универзитет „Ломоносов”, Мос-

ква), Словенији (Филозофски факултет, Љубљана), Словачкој (Филозофски факултет Коменски, Братислава), Украјини (Кијевски универзитет „Тарас Шевченко”, Кијев; Лавовски универзитет „Иван Франко”) и Француској (Универзитет у Паризу, Сорбона; Универзитет у Стразбуру, Стразбур).

Закључак

Наведени преглед медијских текстова пружа нам јасну слику о статусу лектората за српски језик на европском континенту. У њима су садржани фактографски подаци о отварању, функционисању и, нажалост, гашењу лектората. Иако настава српског као страног језика у иностранству представља делатност од изузетног друштвеног, образовног, политичког и економског значаја за нашу земљу, забележени подаци нам говоре о променљивом интересовању државних органа према лекторатима за српски језик. Наиме, садржина новинских текстова указује на постојање три етапе у развоју лектората: 1) прва етапа се односи на период седамдесетих и осамдесетих година, када се захваљујући деловању Завода за међународну културну, просветну и техничку сарадњу отвара велики број лектората широм света; 2) у другој етапи, која започиње распадом заједничке државе, многобројна нерешена питања условљавају губитак интереса за лекторате, због чега је велики број угашен или преименован; 3) трећа етапа започиње након конкретних активности државе током 2017. и 2018. године и у којој се назире побољшање њиховог статуса. Највећи број анализираних медијских текстова сведочи да су се наши лекторати након двехиљадитих година нашли у врло незавидној ситуацији, о чему (такође) налазимо потврде у више научних радова истакнутих професора српског језика и књижевности. Приметно је да су ставови из поменутих научних радова пренети на новинске текстове, у којима се апелује на државне органе да озбиљније приступе решавању функционисања лектората, које (иначе) прати велики број проблема: питање избора лектора, начина финансирања њиховог рада, односно недостатка наставних материјала.

Резултати истраживања нам показују да се у медијима као носиоци одговорности означавају Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство спољних послова, а врло често и факултети, од којих ниједна страна нема потпуну контролу над њиховим функционисањем. Уз наведене проблеме, као проблем се истиче и непостојање званичних података надлежних министарстава о броју лектората српског језика у Европи и свету, као ни о местима у којима се српски језик изучава у виду неког другог модалитета – предмета на студијама славистике, катедрама за српски језик и сл. С обзиром на такво чињенично стање, медијски текстови нам показују да су се наши лекторати гасили из године у годину у бројним европским

центрима, због чега је приметно да је од 2013. године започело озбиљније залагање србиста да се јавно проговори о овом важном питању, те је објављен и већи број медијских чланака у којима су детаљно описани горенаведени проблеми лектора и лектората за српски језик. Пуних пет година је требало да прође да би државне институције препознале проблем и почеле активније да делују. Коначно је током 2018. године учињено неколико конкретних потеза – организовано је више састанака и разговора три надлежна министарства (Министарства просвете, Министарства културе и Министарства спољних послова), након чега је састављена комисија од представника министарстава и србистичких катедри у Републици Србији, која је урадила предлог *Упутства о условима за избор и заснивање радног односа лектора српског језика и књижевности на страним високошколским установама*. Упутство је прихваћено и преточено у правилник, који је 19. јуна 2020. године усвојен под називом *Правилник о ближим условима у погледу избора, програма рада лектора српског језика на страним високошколским установама и другим питањима од значаја за ангажовање лектора*. Верујемо да ће предузете активности дати своје резултате у блиској будућности, као и да ће се њихов број из године у годину умножавати.

Литература

- Анђелковић 2018: Ј. Анђелковић, Проучавање српског језика, књижевности и културе на Институту за славистику Универзитета у Хамбургу. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајцић), 48, 229–235.
- Бајић 2020: Ј. Бајић, Српски лекторати и центри на универзитетима у свету. *Положај словенских језика, књижевности и култура на универзитетима у свету: округли сто Комисије за наставу словенских језика и књижевности Међународног комитета слависта*, 11–17.
- Банаух-Бјелановић 2007: Б. Банаух-Бјеланови, Положај српског језика као страног у земљи и иностранству. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси* (ур. Милорад Дешић). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 243–245.
- Бањанин 2007: Ј. Бањанин, Лекторати српско–хрватског / хрватско–српског језика у Италији: историјат, стање, перспективе. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси* (ур. Милорад Дешић). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 267–276.
- Бечева 2007: Н. Бечева, Теорија и пракса превођења у настави српског језика као страног (на основу обуке на Универзитету у Пловдиву). У: *Српски као страни језик у теорији и пракси* (ур. Милорад Дешић). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 247–253.

- Bogusławska 2018: М. Bogusławska, Од културне херменеутике ка примењеној хуманистици – србистика на Варшавском универзитету данас. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајцић), 48, 107–116.
- Брборић 2018: В. Брборић, Будућност лектората српског језика са освртом на прошлост и садашњост. *МСЦ, саопштења*, 48/1, 21–30.
- Вујовић 2018: Д. Вујовић, Лекторат српског језика и језика држава бивше Југославије на Славистичком институту Универзитета у Келну – преглед и перспективе. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајцић), 48, 169–175.
- Георгини и сар. 2007: К. Георгини, С. Мустакидис, И. Меритас, Српски као страни језик на Балканолошком институту ИМХА у Солуну. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси* (ур. Милорад Дешић). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 277–285.
- Dimitrijević 1984: N. Dimitrijević, *Uslovi modernizacije srpskohrvatskog jezika kao stranog*. У: *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Institut za strane jezike, Beograd, 34–40.
- Ђорђевић 2014: В. Ђорђевић, Лекторат српског језика на Филозофском факултету Универзитета „Коменски” у Братислави. *Наш језик*, XLV/3–4, 105–113.
- Ђорђевић 2018: К. Ђорђевић, Србистика у Словачкој. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајцић), 48, 237–244.
- Екмечић 2021: Ј. Екмечић, Лекторат за српски језик на Универзитету у Стразбуру. *Свет речи*, 51–52, 58–62.
- Зенчук 2002: В. Зенчук, Садржај и организација курса за нову српску специјализацију на Московском универзитету „Ломоносов”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 30/1, 237–241.
- Иванова 1997: Ц. Иванова, О наставном процесу на српском језику на страним универзитетима. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 26/2, 495–497.
- Карасињски, Савицка 2011: А. Карасињски, И. Савицка, Српски језик на Универзитету „Никола Коперник”. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси II* (ур. Весна Крајишник). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 217–228.
- Крајишник 2014: В. Крајишник, Лекторати српског језика, У: *Зборник Института за српски језик САНУП: Српски језик и актуелна питања језичке политике* (ур. Срето Танасић). Београд: Институт за српски језик САНУ, 217–226.
- Лиз-Вјелгош 2018: И. Лиз-Вјелгош, Српски језик, књижевност и култура у оквиру славистичких студија на Институту словенске филологије Универзитета „Адам Мицкјевич” у Познању. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајцић). 48, 93–105.
- Николић 2013: М. Николић, Србистика на Петроградском универзитету данас. *Наш језик*, XLIV/3–4, 59–69.

- Новак 2018: О. Новак, Проблеми и перспективе србистике на Универзитету „И. И. Мечников” у Одеси. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић). 48, 189–195.
- Новаковић 2022а: А. Новаковић, *Увод у методiku наставе српског као страног језика*. Ниш: Филозофски факултет.
- Плешковић 2011: М. Плешковић, Мотивација студената љубљанског Универзитета за студије јужнословенских језика. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси II* (ур. Весна Крајишник). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 229–237.
- Седефчева 2018: В. Седефчева, Актуелно стање и перспективе србистике на Великотрновском универзитету у Бугарској. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић), 48, 197–206.
- Стаменковић 2018: С. Стаменковић, Како данас предавати српски и хрватски језик и културу – пример Великотрновског универзитета. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић), 48, 207–216.
- Стеблина 2018: Ј. Стеблина, Српски језик и књижевност на Кијевском универзитету „Тарас Шевченко” – изазови савременог доба. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић), 48, 85–92.
- Степанов 2018: С. Степанов, Српски језик на високошколским установама у Аустрији. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић). 48, 177–188.
- Стефановић 2018: А. Стефановић, Изучавање српског језика на универзитетима у Француској – пример Сорбоне. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић), 48, 137–146.
- Стојичић 2018: В. Стојичић, Српски језик као страни у Републици Грчкој – изазови и перспективе. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић), 48, 217–228.
- Сувајџић 2018: Б. Сувајџић, Улога Међународног славистичког центра у развијању српских лектората у иностранству. *Научни састанак слависта у Вукове дане* (ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић), 48, 7–19.
- Токнер Глова, Булов 2020: Д. Токнер Глова, Г. Булов, Српски језик као „А, Б или Ц језик” на Центру за транслатологију Универзитета у Бечу У: *Српски језик као страни у теорији и пракси IV* (ур. Весна Крајишник), Београд: Филолошки факултет, 377–388.
- Томић 2020: А. Томић, Улога лектора српског језика на Јагјелонском универзитету у Кракову. У: *Српски језик као страни у теорији и пракси IV* (ур. Весна Крајишник), Београд: Филолошки факултет, 399–408.

Извори

- T1 2000: „Ни Трст није наш”, *НИН* (30. март 2000), <http://skr.rs/z4qP>
- T2 2010: „Лекторати српског језика изумиру”, *Време*, 1020 (27. јул 2010), <http://skr.rs/z4qd>

- T3 2013: „Због немара државе гасе се лекторати српског језика”, *Слободна европа*, <http://skr.rs/z4qJ>
- T4 2013: „Забрињавајуће стање наших лектората: Немар гаси српски језик”, *Вечерње новости* (29. децембар 2013), <http://skr.rs/z4qA>
- T5 2013: „Српски језик се учи у 12 градова Европе”, *Интермагазин*, <http://skr.rs/z4q9>
- T6 2013: „Писмо лектора из Пољске и Румуније”, *Конкурси региона*, <http://skr.rs/z4q5>
- T7 2014: „Угрожени лекторати за српски језик на универзитетима у иностранству”, *Дневник*, <http://skr.rs/z4q6>
- T8 2015: „Српски језик предаје хрватски лектор”, *Стандард*, <http://skr.rs/z4Az>
- T9 2017: „Лекторати за српски језик у нестајању”, *Радио-телевизија Србије*, <http://skr.rs/z4qC>
- T10 2017: „На значајним славистичким катедрама без српског језика”, *Политика* (15. мај 2017), <http://skr.rs/z4qW>
- T11 2017: „Враћају се лектори за српски језик у Атину, Москву, Рим и Љубљану”, *Расејање*, <http://skr.rs/z4qр>
- T12 2018: „Предлог закона о изменама и допунама Закона о високом образовању”, *Отворена влада*, <http://skr.rs/z4Aa>
- T13 2020: „Држава и њен језик”, *Време*, 1541 (16. јул 2020), <http://skr.rs/z4qo>
- T14 2020: „Допунске школе и лекторати у Словенији и Албанији”, *Министарство просвете, науке и технолошког развоја*, <http://skr.rs/z4qh>
- T15 2022: „Основан лекторат за српски језик у Љубљани”, *Политика* (15. јун 2022), <http://skr.rs/z4q1>
- T16 2022: „После дуготрајних преговора основан лекторат за српски језик у Љубљани”, *Нова С*, <http://skr.rs/z4qq>

Aleksandar M. Novaković

THE IMAGE OF THE SERBIAN LANGUAGE LECTORATES IN ONLINE MEDIA

Conventional Serbian language lectorates, based on contracts between competent state institutions, represent a type of legitimization of our language and culture in the world. The situation of lectorate in Slavic centres after the collapse of the former Yugoslavian country is very unfavourable, and no state institution has complete data on them. This paper deals with the analysis of media articles to create a clearer image of their status on the European continent. We used a descriptive method and a method of theoretical analysis with the technique of content analysis. The research of media texts provided a clear picture of the status and way of functioning of lectorate

for the Serbian language on the European continent. Texts in media contain exact information about the opening, functioning and closing down of lectorates. Although the teaching of Serbian as a foreign language abroad is an activity of exceptional social, educational, political and economic importance for our country, the recorded data tell us about the changing interest of the state authorities in teaching the Serbian language. Namely, the content of newspaper texts indicates the existence of three stages in the development of lectorates: the first stage refers to the period of the seventies and eighties, when The Institute for International Cultural, Educational and Technical Cooperation opened a lot of lectorates all over the world; the second stage, which begins with the disintegration of the former state, points to numerous unresolved issues and problems that lead to the loss of interest in lectorates, which is why a large number of them were closed down or renamed, while the third stage is associated with the period after 2017 when, after pressure from experts public, undertake several activities to improve their status.

Keywords: The Republic of Serbia, Serbian language, lectorates, lector, media image